

แนวทางการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา¹

A Way of Development of Satisfied Religious Heirs in Buddhism

บัญชายุทธ นาคมุขลินี²

พระครูสุธีศัมภีร์ญาณ³

อำนาจ บัวศิริ⁴

โสวิทย์ บำรุงภักดี⁵

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาศาสนทายาทของเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น 2) เพื่อศึกษาแนวคิดในการพัฒนาศาสนทายาท 3) แนวทางการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์พระพุทธศาสนาอื่นๆ เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและศึกษาจากภาคสนามด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์บุคคลกลุ่มต่างๆ เช่น พระสงฆ์ ผู้บริหาร ประชาชน และการร่วมรับฟังการบรรยายพิเศษตามโอกาสต่างๆ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยวิธีเชิงพรรณนา จากนั้นได้สังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ในหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เรื่อง “แนวทางการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา”

² นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา

³ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ดร.ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา

⁴ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ดร. รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

⁵ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รศ.ดร.ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการพัฒนาศาสนทายาทในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น เป็นการพัฒนาในลักษณะการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ซึ่งเป็นการศึกษารูปแบบพิเศษ มี 3 แผนก คือ แผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา การจัดการศึกษาของสถานศึกษาดำเนินไปตามนโยบายรัฐและมหาเถรสมาคม มีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและกระทรวงศึกษาธิการคอยกำกับดูแลด้านหลักสูตร ด้านการวัดผลประเมินผลและการจัดสรรงบประมาณ ส่วนการบริหารจัดการให้เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส ในการพัฒนาศาสนทายาทให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ต้องให้ได้รับการพัฒนาคุณลักษณะด้านวิชาการและการศึกษาเชิงพุทธโดยบูรณาการเข้ากับทฤษฎีไตรสิกขาของพระพุทธเจ้า ทฤษฎีแรงจูงใจและทฤษฎีบุคลิกภาพของนักจิตวิทยาสสมัยใหม่

แนวทางในการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนานั้น พบว่าแนวนโยบายการจัดการศึกษายังขาดการวางแผนร่วมกัน การจัดกระบวนการเรียนการสอนยังขาดความเข้าใจในการนำทฤษฎีการศึกษาและทฤษฎีจิตวิทยาใช้ในการสร้างแรงจูงใจสร้างความมุ่งมั่นที่จะศึกษาให้สำเร็จ การศึกษาแผนกธรรมและแผนกบาลีเป็นการศึกษาเฉพาะทางยังไม่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้ศาสนทายาทเกิดการเรียนรู้และประพฤติตนตามหลักศีลาจารวัตรและการพัฒนาบุคลิกภาพยังไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่สังคมจะยอมรับได้ จึงได้เสนอแนวทางพัฒนาใหม่ตามกระบวนการ PTCC Model มองผ่านระบบการประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ตามกฎกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2553

คำสำคัญ: ศาสนทายาท พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

The dissertation, “A Way of Development of Satisfied Religious Heirs in Buddhism” had three main purposes: (1) to study the conditions of developing the satisfied religious heirs within areas of Khonkaen ecclesiastical administration,

(2) to study a concept and principles of developing the satisfied religious heirs, (3) to study a way of developing the satisfied religious heirs in Buddhism. This was a qualitative research to collect all data from Tipitaka, other Buddhist books, academic paper in Buddhism, related researches, and a field work with observation and interview with many persons: monks, administrators, and people through listening to the special lecture in many chances. The collected data was analyzed with the descriptive analysis in order to give a way of development of the satisfied religious heirs.

A result of this study was found that the state of developing the satisfied religious heirs within areas of Khonkaen ecclesiastical administration was in the form of Phrapariyattidhamma, special education in three sections: Dhamma, Pali and ecclesiastical secondary schools. These educational institutions followed the policy of the Thai Sangha Supreme Council, greatly supported by the Office of Natural Buddhism and the government's policy, greatly examined by the Ministry of Education in accordance with content, curricular, evaluation, assessment, and budget allocation. Similarly, the educational management was given the abbot of the Buddhist temple. The aspects of concept and the development of satisfied religious heirs were found that the development of the satisfied religious heirs was managed with the growth of an academic and Buddhist study in accordance with the Buddha's principle of Threefold Training integrated with the theory of motivation and the theory of personality mentioned by the modern psychologists.

Ways of developing the satisfied religious heirs in Buddhism was found that the policy of educational management was made without any cooperative plan in developing the satisfied religious heirs. The management of the learning-and-teaching process was done without any clear understanding to take the educational theory and the psychological theory to encourage students to finish their education. The management of the Dhamma and Pāli curriculum was

a special study without any integration with modern sciences. The development of personality among the satisfied religious heirs came from learning and following the morality and then, the development of personality was not seen according to the standard accepted by all societies. In this research, there were some new suggestions according to the PTCC Model through the systematic theory as well as the 2010 educational assessment and standard according to the rule of the Ministry of Education.

Keywords: Religious Heirs, Theravāda Buddhism

บทนำ

วิเชียร ขาบุตรบุณทริก (2535) กล่าวว่า พระพุทธศาสนา มีความสำคัญและคุณค่าต่อการดำรงชีวิตมนุษย์ มุ่งอบรมสั่งสอนประชาชนให้เป็นคนดีมีศีลธรรมและอยู่กันด้วยความสุข มีความเมตตากรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูลกันฉันญาติมิตร เป็นตัวการที่ทำให้มนุษย์มีสติปัญญา เข้าใจกฎเกณฑ์และขบวนการแห่งธรรมชาติ สามารถปฏิบัติให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์และขบวนการแห่งธรรมชาตินั้นได้ และในขณะเดียวกันจะสอนให้เลือกเฟ้นถือปฏิบัติในเฉพาะสิ่งที่ดีงามและถูกต้อง ช่วยให้มีความรู้ที่ถูกต้อง ทำให้ชีวิตมีความหมายและความหวัง ทั้งพระพุทธศาสนายังเป็นแหล่งกำเนิดวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมที่ดีงามของสังคม เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดเสถียรภาพความสงบสุขในสังคมและเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้มนุษย์เป็นสังคมที่มีชีวิตที่ประเสริฐกว่าสังคมอื่นทั้งหลายในโลกนี้ ทั้งนี้เพื่อความสงบสุขของบุคคลและสังคม

จากสถานการณ์ทางสังคมยุคโลกาภิวัตน์ เศรษฐกิจ การเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ประชาชนขาดการพึ่งพาเหมือนที่มีมาแต่ในอดีต เกิดการเอารัดเอาเปรียบแย่งชิงอำนาจและในขณะเดียวกันศาสนายาตราที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมก็เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามไปด้วย โดยนัยนี้ พระพุทธเจ้าได้มอบหมายให้กลุ่มบุคคลที่เรียกว่าพุทธบริษัท 4 เป็นผู้รับผิดชอบต่อสังคมและความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ผู้เขียนเห็นว่า “สามเณร” เป็นส่วนหนึ่งในพุทธบริษัท ที่มีความสำคัญ

ที่จะช่วยสืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งพันธุ ป. หลงสมบุญ (2546) กล่าวว่า สามเณร “สมณสุส อปจฺจ สามเณโร” คือ เหล่ากอแห่งสมณะ ผู้ที่จะเป็นพระภิกษุในวันข้างหน้าและจะทำหน้าที่หลักสำคัญในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนามีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ยังไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมเท่าที่ควร ขาดความรู้ทั้งทางโลกทางธรรม และขาดการปฏิบัติภาวนา ส่งผลให้การเผยแผ่ขาดประสิทธิภาพ อันเป็นจุดหมายปลายทางความเสื่อมของพระพุทธศาสนา อายุพระพุทธศาสนาก็มีแต่จะสั้นลงไปตามลำดับ จึงได้ศึกษาหาแนวทางในการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนา ศาสนทายาทของเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น 2) เพื่อศึกษาแนวคิดและ หลักการพัฒนา ศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนา ศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา

ขอบเขตของการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย 1) ขอบเขต ด้านเนื้อหาศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์พระพุทธศาสนาอื่น ๆ เอกสารวิชาการ 2) ขอบเขตด้านพื้นที่ เขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างคือ สำนักศาสนศึกษาวัดหนองแวง สำนักเรียนคณะจังหวัดขอนแก่น (วัดชัยศรี) และ โรงเรียนนิเวศธรรมประสิทธิ์วิทยา (วัดธาตุ) 3) ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มพระสงฆ์ และกลุ่มคฤหัสถ์

นิยามศัพท์

คณะสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุสามเณรที่ได้รับการบรรพชาอุปสมบทจาก พระอุปัชฌาย์ตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ.คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ไม่ว่าจะปฏิบัติศาสนกิจในหรือนอกราชอาณาจักร

ศาสนทายาท หมายถึง วัยรุ่นชายที่เข้ามาบรรพชาเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา เณรว่ามีอายุยังไม่ถึง 20 ปีบริบูรณ์ ซึ่งจะต้องศึกษาเล่าเรียนตามหลักไตรสิกขา

การพัฒนาศาสนทายาท หมายถึง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทักษะคติของศาสนทายาทที่เคยมีความเป็นอยู่อย่างคล้อยตามเป็นผู้ได้รับการศึกษา การอบรมเพื่อความเจริญแก่ตนเองและสังคม ด้วยการเพิ่มศักยภาพทั้งทางกายและทางจิตใจ ทั้งวิชาการทางคตโลกและทางคตธรรม โดยกระบวนการทางพระพุทธศาสนาตามหลักการศึกษาเชิงพุทธ ตามหลักแห่งชีวิตที่พึ่งพิงตนเอง รู้เท่าทันสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ การยึดมั่นต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

แนวคิดและหลักการ หมายถึง แนวคิดในการพัฒนามนุษย์ตามแนวนโยบายของรัฐบาลมีกระทรวงศึกษาธิการคอยกำกับดูแล และแนวคิดการพัฒนาศาสนทายาทตามนโยบายของมหาเถรสมาคม ที่มีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติให้การสนองงาน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศาสนทายาท ซึ่งโดยมากเป็นงานทางด้านสังคมศาสตร์ที่ได้พยายามอธิบายงานเกี่ยวกับการพัฒนาศาสนทายาท การพัฒนามนุษย์ การบริหารการศึกษา การสร้างแรงจูงใจ การพัฒนาบุคลิกภาพ และการพัฒนาเชิงพุทธ หรือการศึกษาข้อมูลประเภทต่างๆ จากเอกสารทางราชการ การฟังบรรยายพิเศษในโอกาสต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสงฆ์ ดังเช่น สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามณฑลจารย์ (2556) กล่าวให้โอวาทแก่ผู้เข้าสอบบาลีสนาทลวงว่า การสอบบาลีสนาทลวงถือเป็นภาระสำคัญที่เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปจำต้องให้ความสำคัญและเป็นหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการ เพราะการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นหน้าที่ของศาสนทายาททุกรูปจำต้องชวนช่วยให้สำเร็จประโยชน์ ทั้งนี้ เพราะพระปริยัติธรรมเป็นรากเหง้าของพระศาสนา ถ้าพระภิกษุสามเณรไม่รู้บาลีจะมีโอกาสรู้คำสอนได้อย่างไร บาลีเป็นประหนึ่งกุญแจไขตู้พระไตรปิฎก การเรียนบาลีจึงเป็นอุปการะอย่างสำคัญต่อการทำความเข้าใจพระพุทธพจน์ พระธรรมปิฎก

(ป.อ.ปยุตโต) (2543) กล่าวว่า การศึกษาของวัดในสภาพปัจจุบันไม่สนใจเด็กให้เข้ามาเรียน และท่านยังได้กล่าวว่า ธรรมชาติของมนุษย์นั้นพิเศษในแง่ดี คือ มนุษย์นั้นเป็นสัตว์ที่ศึกษาให้มีปัญญาได้ ถ้ามนุษย์ไม่สามารถพัฒนาให้มีปัญญามนุษย์ก็ต้องอยู่กับวิชา ตัณหา อุปาทานตลอดไป ควรรู้หลักคุณภาพของการศึกษา คือ รู้จักองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ 2 ประการ คือ องค์ประกอบภายนอกที่ดี เรียกว่า มีกัลยาณมิตร และองค์ประกอบภายในที่ดี เรียกว่า โสมนสิการ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2554) ทรงพระราชดำริ เรื่อง แนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ความว่า การสร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์นั้น จะต้องเน้นความสำคัญ 4 ด้าน คือ 1) พุทธศึกษา 2) จริยศึกษา 3) หัตถศึกษา และ 4) พลศึกษา

ชาญณรงค์ บุญหนุน (2551) กล่าวว่า ปัญหาการที่สามเณรลดจำนวนลงในปัจจุบันสามเณรที่เข้ามาสู่ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์มีจำนวนน้อยลง ส่งผลต่อการเพิ่มจำนวนพระภิกษุหรือการรักษาจำนวนพระภิกษุ แต่ที่สำคัญปริมาณของจำนวนพระสงฆ์นั้นไม่ถือว่ามีความสำคัญเท่ากับคุณภาพของพระสงฆ์ จึงถือเป็นเรื่องสำคัญที่สุดที่ผู้ส่งเสริมหรือผู้กำหนดนโยบายจะพึงตระหนักและดำเนินการส่งเสริมการศึกษาเพื่อให้พระสงฆ์เข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้ เข้าถึงพระธรรม ตระหนักในการรักษาพระวินัยและการทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง สามารถบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมชุมชนได้ดี สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2548) กล่าวว่า การบวชถือเป็นประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่ตกทอดสืบต่อกันมาแต่โบราณกาล ผู้มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา มักมุ่งหวังให้บุตรหลานของตนได้บวชเรียนเป็นศาสนทายาท สืบต่ออายุพระพุทธศาสนาหรืออย่างน้อยที่สุดให้ได้ศึกษาเล่าเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2556) ประกาศกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548 ประกาศใช้กฎกระทรวงโดยที่มาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บัญญัติให้สถาบันศาสนามีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้สถาบันพระพุทธศาสนาสามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและมหาเถรสมาคม เพื่อให้ผู้เรียนที่เป็นพระภิกษุสามเณรได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมกับ

การจัดการศึกษาในรูปแบบอื่น กระทรวงศึกษาธิการ (2554) สำนักงานทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ออกกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 และได้กำหนดหลักการสำคัญข้อหนึ่ง คือ ให้มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาและจัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา มหาเถรสมาคม (2556) ออกประกาศว่าด้วยการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี พ.ศ. 2555 ให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสูตรที่คณะสงฆ์กำหนด เพื่อให้สอดคล้องกับกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548 ทั้งได้กำหนดให้มีระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัด พ.ศ. 2541 และคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. 2528 มหาเถรสมาคม ได้ออกคำสั่งมหาเถรสมาคมให้พระภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย ภิกษุมีพรรษายังไม่ถึง 5 และสามเณรรูปใดที่ยังมีวิทยฐานะเป็นนักเรียนชั้นใดชั้นหนึ่ง ให้เจ้าอาวาสกวตขันให้เรียนธรรมวินัย พระบุญจันทร์ แก้วบุญยงค์ (2551) กล่าวว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องให้ความสำคัญด้านพัฒนานโยบายและการสนับสนุนของผู้บริหารต่อบุคลากร ควรสนับสนุนส่งเสริมให้โอกาสแก่บุคลากรในการเข้ารับการศึกษาอบรม สัมมนา เรียนรู้ในกระบวนการบริหาร ควรมีการติดตามประเมินผลการพัฒนาบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน พระมหาหรรษา นิธิบุญยากร (2545) กล่าวว่า สามเณรเป็นนักบวชที่ได้ผ่านกระบวนการของการบรรพชาเข้ามาเพื่อทำหน้าที่ที่สำคัญ คือ สืบต่อและดำรงพระพุทธศาสนา สามเณรจึงเป็นเหล่อกของสมณะ ซึ่งหมายถึงเหล่อกของบุคคลที่เพียบพร้อมไปด้วยองค์ความรู้ที่ค่อนข้างจะประสานสอดคล้องกับพฤติกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการคิด การพูด หรือการกระทำอันจะเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อการทำหน้าที่ในการสืบเชื้อสายและเป็นศาสนทายาทที่มีบทบาทสำคัญต่อการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ยาวนาน สืบต่อไป พระมหาแสนยากร สิริภทฺโท (เมธีไกรสรพวงศ์) (2555) กล่าวว่าในประวัติศาสตร์ไทย ประชาชนนิยมส่งเสริมให้บุตรหลานบวชเรียนเป็นสามเณรจนเกิดเป็นประเพณีการบวชเรียน ขณะเดียวกันพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์

ทรงผนวชในพระพุทธศาสนาจนถึงกับเป็น ขัตติยราชประเพณี พร้อมกับอุปถัมภ์และยกย่องผู้บวชเรียน เช่น ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ที่บวชเป็นพระภิกษุสามเณรพ้นจากการเป็นทาสและการถูกเกณฑ์เป็นทหาร สามเณรที่สามารถสอบได้เป็นเปรียญธรรม 9 ประโยค จะได้รับพระราชทานให้อุปสมบทเป็นนาคหลวง ซึ่งได้ยึดเป็นราชประเพณีมาจนถึงปัจจุบัน แม้ปัจจุบันสภาพของสามเณร ในสังคมไทยยังอยู่ในระดับที่ไม่น่าพึงพอใจมากนัก แต่สามเณรก็ยังมียุทธศาสตร์ที่โดดเด่นมาตลอดโดยเฉพาะบทบาทด้านการศึกษาพระธรรมวินัยเพื่อสืบต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นบทบาทโดยตรง ส่วนบทบาทโดยอ้อมซึ่งเป็นผลพลอยได้จากการบวชเรียนเป็นสามเณร ได้แก่ การช่วยลดปัญหาของสังคม เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาความด้อยโอกาสทางการศึกษา ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาเสพติด และปัญหาช่องว่างทางสังคม ดังนั้น การบรรพชาเป็นสามเณรเป็นกระบวนการเตรียมความพร้อมบุคลากรทางศาสนาให้พร้อมทั้งคุณวุฒิวิญญูเพื่อทำหน้าที่ศาสนทายาทที่ดี แต่ในปัจจุบันวัตถุประสงค์ของการบรรพชาได้เปลี่ยนไป เยาวชนที่ตัดสินใจบรรพชาเป็นสามเณรมักจะมีวัตถุประสงค์เพื่อหาโอกาสศึกษาต่อทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งนี้เป็นการลดภาระของครอบครัวและเพื่อให้สามารถเลี้ยงดูครอบครัวของตนเองได้ในอนาคต อัมพล จินดาวัฒนะ, นพ.และคณะ (2551) กล่าวว่า จากรายงานขององค์การอนามัยโลก (WHO) ในการพัฒนามนุษย์มองว่าสุขภาพมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ทั้งทางกาย จิต สังคมและจิตวิญญาณ (ปัญญา)

สรุปความสำคัญว่า พระพุทธศาสนามีความสำคัญและมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ มีหลักศีลธรรมเป็นส่วนคำจูงใจให้พุทธบริษัทและสังคมเข้าใจกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข มีศาสนทายาทผู้มีความรอบรู้ในวิชาการทางโลก ความรู้ทางธรรมผ่านกระบวนการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ได้อย่างมีคุณภาพและสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาได้อย่างยั่งยืน ถือเป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน ซึ่งสิ่งสำคัญนี้จะสำเร็จขึ้นได้ก็ด้วยการที่ส่วนราชการคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนจะต้องร่วมบูรณาการส่งเสริมสนับสนุน ร่วมกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์การศึกษาสงฆ์ให้เป็นไปในทางที่เหมาะสมและพึงประสงค์อย่างเป็นเอกภาพร่วมกัน

ภายใต้นโยบายรัฐและมหาเถรสมาคมและเพื่อให้งานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นควรต่อยอดแนวทางการพัฒนาศาสนทายาท โดยเฉพาะประเด็นการกำหนดนโยบายที่เป็นเอกภาพร่วมกันทุกภาคส่วน การศึกษานักเรียนรายกรณีและสภาพแวดล้อมโรงเรียนและที่พัก

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้จะศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1.1 รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากงานเอกสาร (Documentary survey) โดยรวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1) เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกฝ่ายเถรวาท ฉบับภาษาไทย โดยใช้พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นหลัก ซึ่งข้อมูลในพระไตรปิฎกจะจำกัดกรอบการศึกษาให้อยู่ในพระวินัยปิฎกและพระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 1-33

2) เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ซึ่งเป็นตำราเอกสารที่เป็นงานเขียน หนังสือวิชาการจากนักปราชญ์ และงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นเอกสารรอง

1.2 รวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการทำสัมภาษณ์โดยใช้ข้อคำถามในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนวทางการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีประเด็นเกี่ยวกับนักเรียนและครู

3. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 จัดระบบข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาเอกสาร

3.2 วิเคราะห์ ตีความ ตามบริบทต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ด้วยวิธีอุปนัย (Inductive) คือ การหาเหตุผลโดยอาศัยข้อเท็จจริง หรือข้อมูลต่างๆ

3.3 สรุป วิเคราะห์ผลการศึกษา นำเสนอเป็นรายงานการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

4. กรอบแนวคิด ทฤษฎี หลักการ และเนื้อหาที่เกี่ยวข้องที่นำมาใช้ในการศึกษา (Research Process)

การศึกษาแนวทางการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา ในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวคิด หลักการทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

ขั้นที่ 1 สภาพการพัฒนาศาสนทายาทของเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่นผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษาสภาพการพัฒนาศาสนทายาทในปัจจุบัน ด้วยวิธีการวิเคราะห์ SWOT หาจุดอ่อน จุดแข็ง ปัญหา อุปสรรค โอกาส จะได้แก้ไข จุดอ่อนและปัญหา รักษาจุดแข็งและเอาโอกาสมาใช้ในการพัฒนา

ขั้นที่ 2 ศึกษาคุณลักษณะของศาสนทายาทที่พึงประสงค์

2.1 ผู้วิจัยจะทำการศึกษาเป้าหมายการศึกษาขั้นพื้นฐานในการสร้างเยาวชน โดยการศึกษาเอกสารแผนการศึกษาแห่งชาติ

2.2 ศึกษานโยบายคณะสงฆ์เกี่ยวกับการสร้างศาสนทายาท โดยการศึกษาเอกสาร

2.3 ความคิดเห็นของเจ้าสำนักเรียนทั้ง 3 แผนก เกี่ยวกับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา

ก. วิธีการวิเคราะห์ในขั้นที่ 2

ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์คุณลักษณะของศาสนทายาทที่พึงประสงค์ จากเป้าหมายแผนการศึกษาแห่งชาติ นโยบายคณะสงฆ์เกี่ยวกับการสร้างศาสนทายาท การสัมภาษณ์เจ้าสำนักเรียนทั้ง 3 แผนก

ข. ผลที่ได้รับจากการศึกษาในขั้นที่ 2

ทำให้ทราบสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น ทั้งการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา และความต้องการของสังคม

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาศาสนายาทที่พึงประสงค์ ในพระพุทธศาสนา

3.1 ผู้วิจัยจะศึกษาแนวทางการพัฒนาศาสนายาทที่พึงประสงค์ ด้วยการวิเคราะห์ทฤษฎีการจัดการศึกษา บูรณาการกับการศึกษาแนวพุทธตามหลักการของพระพุทธเจ้า คือ 1) ได้ศึกษาค้นถุระ 2) ได้ปฏิบัติสมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน 3) ได้บำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อพัฒนาชีวิตและสังคม หรือ เรียกว่า สังคหัตถุระ สนองนโยบายความต้องการของมหาเถรสมาคม ร่วมกับศาสตร์สมัยใหม่ และในทางสาธารณสุขโดยองค์การอนามัยโลก (WHO) ที่กล่าวถึงกาย จิต ปัญญา และสังคม

3.2 ศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสาร งานวิจัย และแนวคิดทฤษฎีของนักปราชญ์ทางการศึกษา ทางพระพุทธศาสนา

ก. วิธีการวิเคราะห์ในขั้นที่ 3

ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์แนวคิด หลักการที่เกี่ยวกับการพัฒนาศาสนายาท วิเคราะห์ตีความและอธิบายขยายความข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีการอธิบายเพิ่มเติมหรือขยายความเพื่อที่จะให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ข. ผลที่ได้รับจากการศึกษาในขั้นที่ 3

ผลที่ได้รับจากการศึกษา จะทำให้ทราบกรอบแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวกับการพัฒนาศาสนายาททั้งจากเอกสาร และจากการสัมภาษณ์ เพื่อเป็นฐานความรู้ในการศึกษาต่อไป

ขั้นที่ 4 ออกแบบระบบการศึกษาสำหรับการพัฒนาศาสนายาท ให้มีคุณลักษณะตามต้องการ

ผู้วิจัยจะศึกษาและออกแบบแนวทางการจัดการศึกษาของสำนักเรียน แผนกธรรม แผนกบาลี และโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น ให้ศาสนายาทมีคุณลักษณะตามที่กำหนดไว้ในพระพุทธศาสนา และสรุปสาระเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบเพื่อที่จะเป็นแนวทางในการพัฒนาศาสนายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา

ขั้นที่ 5 สรุปแนวทางการสร้างศาสนทายาทที่พึงประสงค์

จากการวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นในแนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแต่ละแผนก ผู้วิจัยจะได้สรุปแนวคิด และแนวทางในการจัดการศึกษาที่เห็นว่าควรจะมีการพัฒนาปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง อันจะนำมาสู่การพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนาต่อไป

ขั้นที่ 6 การรับรองแนวทางการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

การรับรองคุณวุฒิในพนธโดยการจัดสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิทั้งพระสงฆ์และคฤหัสถ์ในสาขาที่เกี่ยวข้อง ประมาณ 20 ท่าน มาช่วยกันวิพากษ์แนวทางที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเสร็จแล้วก็ปรับแก้ตามที่คุณวุฒิได้นำเสนอ

สรุปและอภิปรายผล

จากการวิจัยแนวทางการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนาตามวัตถุประสงค์ ทั้ง 3 ประการ สรุปได้ดังนี้

1. สภาพการพัฒนาศาสนทายาทของเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น พบว่า คณะสงฆ์ใช้ “การศึกษา” ในการพัฒนาศาสนทายาท มี 3 แผนกจำแนกได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 เป็นหลักสูตรที่ศึกษาเฉพาะวิชาการพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและหลักสูตรแผนกบาลี กลุ่มที่ 2 เป็นหลักสูตรที่ศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนา ร่วมกับวิชาสามัญอื่นๆ ได้แก่ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จัดเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมประยุกต์ การดำเนินการเป็นไปตามกรอบนโยบายของรัฐและมหาเถรสมาคม มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

2. จากการศึกษาแนวคิด แนวทางการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา ตามนโยบายการศึกษาแห่งชาติ นโยบายของคณะสงฆ์ไทย ความคาดหวังของเจ้าสำนักเรียน ข้าราชการ และประชาชน พบว่า นโยบายการศึกษาแห่งชาติ และนโยบายมหาเถรสมาคม คือ ตัวกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา รัฐบาลได้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษา

มีแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 กำหนดกฎหมายการศึกษา การกำหนดแผนการศึกษาแห่งชาติ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการสนับสนุนงบประมาณเพื่อการศึกษา และมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการส่งเสริมช่วยเหลือให้ได้รับการพัฒนาเป็นศาสนทายาทที่พึงประสงค์ เจ้าอาวาส พระเถรานุเถระให้ความสำคัญควบคู่กับการพัฒนาศาสนทายาท โดยให้ความเห็นด้านการพัฒนาศาสนทายาทว่า แนวทางในการพัฒนาต้องบูรณาการให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง คือ 1) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้เสีย ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู ข้าราชการและประชาชน ต้องมีการศึกษาค้นคว้าใฝ่หาความรู้เพิ่มเติม ยึดทฤษฎีการศึกษาและทฤษฎีการพัฒนามนุษย์เชิงพุทธ 2) ความประสงค์หรือความต้องการความคาดหวังของผู้ปกครอง เยาวชน คือ ความไม่เข้าใจในการเข้ามาเป็นศาสนทายาท ความไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์ของการเชิญชวนบุตรหลานเข้ามาเป็นศาสนทายาท ผู้ปกครองยังไม่เข้าใจการยกระดับบุคคลธรรมดาให้เป็นบุคคลผู้วิเศษ 3) ให้การศึกษาที่เหมาะสมพร้อมที่แข่งขันกับระหว่างประเทศ ส่งเสริมให้เรียนรู้ ด้านภาษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ เรียกว่า การศึกษาแบบพหุปัญญา

3. จากการศึกษาแนวทางในการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ ในพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า แนวทางในการพัฒนาให้ศาสนทายาทมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้นแยกเป็นประเด็นหลักได้ 2 แนวทาง คือ แนวทางที่มุ่งเน้นคุณลักษณะด้านการศึกษาและคุณลักษณะเชิงพุทธ กล่าวคือ 1.แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะตามทฤษฎีกลุ่มต่างๆ ที่เน้นการเรียนรู้ ที่เกิดจากการได้รับการศึกษา เห็นว่าทฤษฎีจิตวิทยา ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีแรงจูงใจ ทฤษฎีบุคลิกภาพ และทฤษฎีการบริหารยุคใหม่ที่เรียกว่าการบริหารเชิงระบบ และแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะเชิงพุทธ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539) กระบวนการไตรสิกขาของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า คือแนวทางที่จะพัฒนาให้ศาสนทายาทเป็นผู้มีคุณลักษณะ ที่ดีทางกาย วาจา ที่เรียกว่าเป็นผู้มีศีลซึ่งเป็นคุณลักษณะภายนอกและคุณลักษณะที่ดีภายในคือ การปฏิบัติจิตภาวนา อันส่งผลให้ศาสนทายาทเห็นแจ้งหรือรู้ชัดสิ่งทั้งหลายตรงต่อสภาวะ เข้าใจตามความเป็นจริงหรือตามสิ่งเหล่านั้น เรียกว่า ปัญญา ผ่านกระบวนการ

ฝึกสมณวิปัสสนากัมมัฏฐานซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ให้แนวคิดว่าการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานและกระบวนการเรียนรู้ในทางพระพุทธศาสนา คือ การพัฒนาคนให้มีการศึกษา ได้แก่ กระบวนการไตรสิกขาหรือสิกขา 3 ซึ่งหมายถึงการศึกษาหาความรู้ หรือฝึกฝนอบรมพัฒนาตนให้ครบถ้วนทั้ง 3 ประการ โดยเริ่มจาก ศีลสิกขา จิตสิกขา และปิดท้ายด้วยปัญญาสิกขา อันเป็นกระบวนการของการเรียนรู้ที่ถูกต้องบูรณาการด้วยทฤษฎีสัมยใหม่ จึงจะเป็นการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (WHO) ที่ให้ความสำคัญในเรื่องสุขภาพว่า สุขภาวะอันสมบูรณ์ และมีความเป็นพลวัตทั้งทางกาย จิต สังคมและจิตวิญญาณ และตรงกับแนวความคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ว่า คนเรานั้นมีชีวิตความเป็นอยู่ซึ่งเราเรียกเป็นภาษาปัจจุบันว่าเป็นองค์รวม ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน คือ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจและด้านความรู้ความคิดที่เรียกว่า ปัญญา

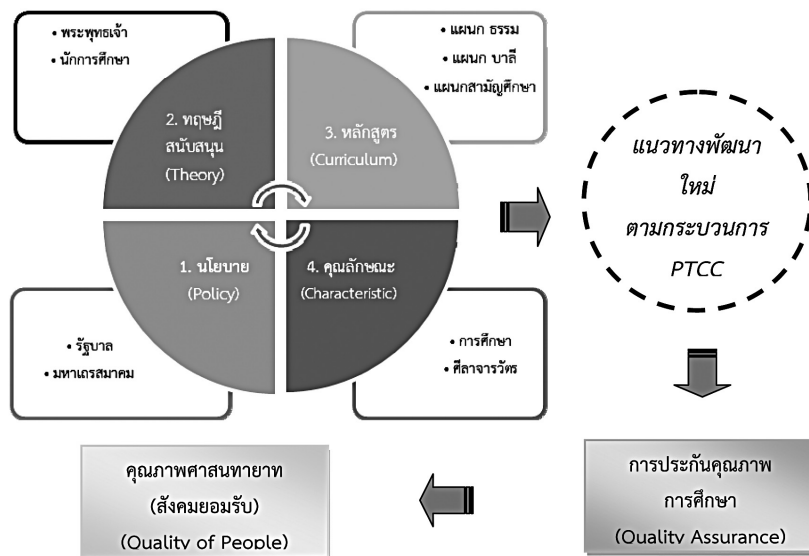
เมื่อสังเคราะห์แล้วจะเห็นว่า แนวทางพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา มีความต้องการให้การพัฒนานั้นผ่านกระบวนการ PTCC Model อย่างสัมพันธ์สอดคล้องบูรณาการกับการประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาโดย **P: Policy** หมายถึง การกำหนดนโยบายของรัฐบาล มหาเถรสมาคมและคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น ให้มีความสัมพันธ์กับความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้เรียนและความต้องการของสังคม **T: Theory** หมายถึง ข้อเสนอด้านทฤษฎีทางการศึกษา ทฤษฎีแรงจูงใจ ทฤษฎีบุคลิกภาพที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าประสงค์การจัดการศึกษาที่กำหนด **C¹: Curriculum** หมายถึง การจัดหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมให้มีความสอดคล้องกันทั้งทางวิชาการทางโลกและวิชาทางธรรม **C²: Characteristic** หมายถึง คุณลักษณะที่พึงให้เกิดกับศาสนทายาทที่มีความสัมพันธ์กับตัวแบบที่พึงประสงค์ คือ การมีความรู้ในวิชาการและศีลาจารวัตร ผลผลิตที่ออกมาศาสนทายาทต้องมีคุณลักษณะ 2 ประการ คือ คุณลักษณะด้านการศึกษาและคุณลักษณะเชิงพุทธ ตามหลักการของพระพุทธองค์ที่ได้กำหนดระบุในพระพุทธศาสนาไว้ 2 ประการ คือ คันถะธูระและวิปัสสนาธูระ และศาสนทายาทรุ่นใหม่พึงต้องมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้จึงจะได้อธิบายว่า “ สมณสุส อปจฺจํ สามเณโร ” คือ

คุณลักษณะด้านการศึกษา การมีความรู้ เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม (Awareness) การมีความสามารถในการแก้ปัญหา (Ability) การมีความใฝ่รู้ใฝ่คิด (Curiosity) การมีโลกทัศน์กว้างไกล (University) และการมีความเป็นผู้นำด้านจิตใจ และปัญญา (Leadership)

คุณลักษณะเชิงพุทธ การมีปฏิปทาน่าเลื่อมใส (Morality) มีศรัทธาอุทิศตน เพื่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (Helpfulness) การมีน้ำใจเสียสละเพื่อส่วนรวม (Hospitality)

จากการศึกษา สภาพการพัฒนาศาสนทายาทในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น การจัดการศึกษาแผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา นอกจากการกำหนดกรอบนโยบายเทคนิคกระบวนการจัดการเรียนการสอน หลักสูตร และคุณลักษณะต่าง ๆ ที่จะต้องได้ตามคุณภาพและมาตรฐานการประกันคุณภาพ การศึกษา ตามกฎกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2553 แล้ว ยังมีตัวแปรและปัจจัยแวดล้อม อีกหลายด้านที่มีส่วนจุดดิ่งให้การจัดการศึกษาไม่เป็นไปตามนโยบายที่กำหนด เช่น พระครูสุธีภักตติวราญาณ ผู้อำนวยการสำนักศาสนศึกษาวัดหนองแขว ให้สัมภาษณ์ เรื่องขวัญกำลังใจของครู บุคลากร ผู้บริหาร บุคลากรผู้ทำหน้าที่การนิเทศการศึกษา ครูไม่ครบทุกกลุ่มสาระวิชา ถึงแม้ว่าจะมีงบประมาณจ้างครูพิเศษก็ตาม ครูพิเศษ เหล่านั้นมีหน้าที่มาทำการสอนเพียงอย่างเดียว ไม่ได้มีโอกาที่จะดูแลติดตาม ศาสนทายาทอย่างเต็มเวลา พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวิเวกธรรม ประสิทธิ์วิทยา (วัดธาตุ) ให้สัมภาษณ์ เกี่ยวกับแง่มุมหนึ่ง ครู บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ ในสถานศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นบุคลากรที่ใกล้ชิดกับเจ้าอาวาส ผู้จัดการหรือผู้บริหาร สำนักเรียน ไม่ผ่านการคัดกรอง คุณสมบัติการเป็นครูตามหลักเกณฑ์มาตรฐาน จึงมีส่วนว่าครูและบุคลากรทางการศึกษาสงฆ์มีความพร้อมไม่เต็มศักยภาพ และ พระมหาอุทัยน จิรวฑฒโน เจ้าสำนักเรียนคณะจังหวัดขอนแก่น (วัดชัยศรี) ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพพื้นฐานทางครอบครัวของสามเณรว่า อีกประการหนึ่งที่มีความสำคัญก็คือ ศาสนทายาทที่รับเข้ามาในพระพุทธศาสนา ไม่ได้ผ่านการคัดกรอง หรือสอบเข้าเรียนเหมือนสถาบันการศึกษาในระบบทางโลก เป็นการเก็บตกเยาวชนที่ไม่มีที่เรียน มีปัญหาครอบครัว ฐานะยากจน ครอบครัวแตกแยก ขาดความอบอุ่น เกร

ติดยาหรือกระทำความผิดกฎหมาย เมื่อเข้ามาอยู่ในวัดและเข้ามารวมกลุ่มอยู่กับบุคคลที่ต่างมารดา บิดาทำให้เด็กต้องใช้เวลาในการปรับตัวปรับสภาพความเป็นอยู่ มีความเสี่ยงในการดำรงชีวิตมากมาย สภาพการดูแลไม่ทั่วถึง ขาดการดูแลให้ความรักความอบอุ่นอย่างจริงจัง สภาพเหล่านี้มีอยู่ทุกวัดทุกโรงเรียน จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้มีส่วนได้เสียคือ รัฐบาลซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลให้ประชาชนได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานและการศึกษาอย่างเท่าเทียม ตลอดจนพระเถระที่จะต้องเป็นต้นแบบในการศึกษาและประพฤติตนในศีลาจารวัตร ให้การอบรมสั่งสอนอย่างใกล้ชิดภายใต้หลักการอยู่ร่วมกันเรียกว่า หลักสราณียธรรม 6 และหลักอภิปรายธรรม 7 ข้ออภิปรายผลที่ต้องการเสริมให้การพัฒนาศาสนทายาทได้เป็นศาสนทายาทที่พึงประสงค์อย่างแท้จริงของสังคมสามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างปกติสุขได้รับการตอบสนองตามความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์อย่างเสมอภาค รัฐบาล มหาเถรสมาคมและหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายต้องเข้าไปศึกษาวิจัยสภาพที่แท้จริงแล้วดำเนินการแก้ไขอย่างเร่งด่วนจึงจะได้ศาสนทายาทที่มีคุณภาพและมาตรฐาน พระพุทธศาสนาก็จะดำรงคงอยู่อย่างยั่งยืนและไม่ขาดแคลนเยาวชนที่จะเข้ามาสืบทอดศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาต่อไป และในการออกแบบกระบวนการพัฒนาตาม PTCC Model เป็นเพียงมุมมองหนึ่งในการช่วยพัฒนาและยกระดับช่วยในการพัฒนาศาสนทายาทเป็นผู้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น

ภาพประกอบ กระบวนการ PTCC Model

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อต่อยอดให้การพัฒนาทางศาสนทายาทที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ครั้งต่อไปมีความสมบูรณ์ ครบถ้วนตามองค์ประกอบที่ควรจะเป็น จึงขอเสนอให้ศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องต่อไปนี้ คือ

- 1) การกำหนดนโยบายในการส่งเสริมการศึกษาทั้ง 3 แผนก ให้เป็นเอกภาพภายใต้แนวความคิดเดียวกัน การวางแผนการบริหารจัดการ การส่งเสริมให้มีอัตลักษณ์เดียวกัน ร่วมคิดร่วมทำกับทุกภาคส่วน มีการกำกับติดตามโดยคณะกรรมการการศึกษาสูงอย่างเป็นรูปธรรม
- 2) ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลซึ่งมีอิทธิพลต่อการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม
- 3) สภาพความพร้อมของอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมที่มีความเหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอนถูกต้องตามสุขลักษณะ
- 4) ที่พักหลับนอนหรือกุฏิ เสนาสนะที่ถูกต้องสุขลักษณะ ปลอดภัย ปลอดภัย

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอระบุนาม ไว้เพื่อแสดงความขอบคุณ คือ พระครูสุธีศัมภีรญาณ.ดร., ดร.อำนาจ บัวศิริ, รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ พระมหาเถระ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เมตตาอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์และเอกสารในการค้นคว้า

ขอขอบคุณงามความดีและประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาวิจัย แก่ มารดา บิดา ครู อาจารย์ ภรรยา กัลยาณมิตรทุกๆ ท่าน ที่มีส่วนให้การวิจัยในครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยดี

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2554). แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2551). พระสงฆ์ไทยในอนาคต. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2549). การศึกษาเพื่อสร้างศาสนทายาท. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระบุญจันทร์ แก้วบุญยงค์. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาวตามหลักไตรสิกขา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2543). จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคนตามแนวธรรมชาติ. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมมิก จำกัด.

พระมหาเสนยากร สิริภทฺโท (เมธีไกรสรพงศ์). วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.

พระมหาหรรษา นิธิบุญยกร. “วิกฤติพระพุทธศาสนา: ศึกษากฎการบรรพชาเป็นสามเณรในประเทศไทย (2523-2543)”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์. คุณสมบัติของครู [สัมภาษณ์]. ผู้อำนวยการโรงเรียนวิเวกธรรมาประสิทธิ์วิทยา (วัดธาตุ) อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น; 8 มกราคม 2556.

พระครูสุฤทธิจิตตวรญาณ. ขวัญและกำลังใจครู [สัมภาษณ์]. ผู้อำนวยการสำนักศาสนศึกษาวัดหนองแขว; 10 มกราคม 2556.

พระมหาอุทัยน จิรวทฺธโน. สถานภาพทางครอบครัวของสามเณร [สัมภาษณ์]. ผู้อำนวยการสำนักเรียนคณะจังหวัดขอนแก่น (วัดชัยศรี) อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น; 5 พฤศจิกายน 2555.

พันธุ์ประยุทธ์ หลงสมบูรณ์. (2546). พจนานุกรมมคธ-ไทย. กรุงเทพฯ : บริษัทธรรมสาร จำกัด.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิเชียร ขาบุตรบุญทริก. (2535) พุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินต์ติ้ง เฮาส์. สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. (2554).

“แนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาเด็กและเยาวชนตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี”. การประชุมวิชาการ. กรุงเทพฯ : บริษัท พี เอ ลีฟวิ่ง จำกัด.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2548). การปฏิบัติกัมมัฏฐาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

_____. (2556). เอกสารประกอบการอบรมเข้มครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ประจำปี 2555. (เอกสารอัดสำเนา)

_____. (2556). การประชุมสัมมนาผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา. (เอกสารอัดสำเนา)

อำพล จินดาวัฒน์. นพ.และคณะ. (2551). การสร้างเสริมสุขภาพ : แนวคิดหลักการ และบทเรียนของไทย. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี กรุงเทพฯ.